

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Рушійні сили — в рівній мірі ринок і технології.

Етап третій — «дослідницький парк» — вищий рівень розвитку попереднього етапу. Діяльність парку характеризується великим об'ємом ринково-орієнтованих прикладних досліджень. Головна ознака третього етапу — вихід нових технологій. Рушійна сила — технологія. На практиці не можна провести різких кордонів між трьома етапами. Вони перекривають один одного.

Для забезпечення гарантованого взаємозбагачення фірм - клієнтів продуктивними ідеями, більшість зрілих НВК мають жорсткі критерії їх відбору.

Реалізація проекту науково-виробничого комплексу вимагає використання різних ресурсів. Найбільш важливими для успіху ресурсами є бажання ВНЗ і науково-дослідного інституту (центру) співпрацювати з клієнтськими фірмами НВК, а також моральний дух і мотивація команди менеджерів останнього. Ці ресурси невідчутні, проте вони у вирішальній мірі визначають сам НВК, відрізняють його від будь-якої іншої організації, що здає в оренду високоякісну нерухомість.

З іншого боку, М.Портер узагальнив досягнення західної економічної думки щодо форм територіально-міжгалузевих утворень і сформулював їх у вигляді кластерів.

Кластер підприємств може виступати їх галузевою або географічною концентрацією, що дозволяє досягти ефекту «зовнішньої економії» за рахунок взаємодії з постачальниками сировини і матеріалів, устаткування, створення групи вузькоспеціалізованих працівників; об'єднання фінансів, спільного бухгалтерського обслуговування, використання спільного технічного оснащення технологічного процесу. За допомогою кластеризації можна підсилити процес спеціалізації і розподілу праці між підприємствами.

Економіка, яка формується на сучасному етапі, орієнтується на пріоритетність розвитку кластерів, які визнані одним з найефективніших видів виробничих систем. Кластери як вид складної багаточетової організації являють собою типову структуру в епоху глобалізації. Кластер сьогодні — це більш ніж окрема галузь промисловості, яка випускає певний вид виробів. Зважаючи на функціонування і економічну ефективність кластерів, що існують в окремих регіонах, можна говорити про нові «індикатори» можливостей і перспективи розвитку таких регіонально-виробничих систем.

Як результат цього, росте інтерес до проведення політики формування і підтримки кластерів. Протягом 90-х років більшість держав ініціювали розробку і реалізацію планів розвитку на основі кластерів. Вже накопичений значний досвід досягнення позитивних результатів кластерами, які сформувалися як на основі добровільної приватної ініціативи, так і за посередництвом і участю центральних органів влади.

Висновки і рекомендації. Формування промислової інфраструктури на підставі кластерів є однією з ефективних форм регіонально-виробничих систем. Разом з тим, поєднання державного і приватного капіталу диктує необхідність впровадження нових організаційних форм, серед яких кластери найкращим чином відповідають реаліям ринкової економіки в контексті інтеграції наукового, виробничого і соціального секторів з одного боку, і глобалізації міжнародних економічних відносин з іншого. В цьому випадку кластери з вищим ступенем ефективності виявляються залученими в процеси міжнародного поділу праці, ніж окремі держави, формують спеціалізацію країн на світовому ринку і підвищують їх міжнародну конкурентоспроможність за рахунок різних коопераційних зв'язків.

Проблеми просторової організації суспільства постійно загострюються на різних ієрархічних рівнях: світового господарства, регіональному, міждержавному і локальному. У сучасних умовах актуалізація проблем обумовлена процесами глобалізації і регіоналізації, а також рухом антиглобалізму, транскордонною співпрацею, розвитком депресивних і старопромислових регіонів, диспропорціями в соціально-економічному розвитку регіонів світу тощо.

Вирішення проблем регіонального розвитку країн ЧЕС можливе різними шляхами, серед яких найбільш раціональним є формування прогресивних територіальних форм організації суспільного відтворення, з яких можна виділити територіально-виробничі і науково-виробничі комплекси. Вони були успішно апробовані в економіці колишнього СРСР, і в даний час переосмислюються дослідниками в різних формах кластерних утворень.

Кластери можуть розглядатися як черговий еволюційний етап розвитку ТВК, тільки в умовах ринкової економіки, за рахунок поглиблення спеціалізації країн в світовій торгівлі і міжнародному поділі праці, а також підвищення міжнародної конкурентоспроможності країн.

ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІЧНИХ НАПРЯМІВ

Черніченко Г.О., д.е.н., професор, декан економічного факультету Донецького національного університету, аслужений працівник освіти України

Наявність та якість природних ресурсів може стати фактором, що лімітує економічний розвиток глобального суспільства. Крім того, різка зміна існуючих екосистем, руйнування озонового шару, глобальне потепління, танення льодовиків та інші прояви кліматичних змін потребують негайного втручання світової спільноти до проблем раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища. Техногенний тип економічного розвитку не може задовольняти потреби розвитку суспільства на довгострокову перспективу.

Виходом із ситуації, яка склалася, є перехід до сталого еколого-економічного розвитку, що враховує стан навколишнього середовища, потреби суспільства й закони економічного розвитку.

Питанням еколого-економічного розвитку країн присвячені праці О. Балацького, В. Барякіна, П. Бобровського, В. Бокова, С. Герасимчука, К. Гофмана, Б. Данилишина, С. Дорогунцова, М. Реймерса, Г. Лацко, Б. Райзберга. Серед іноземних вчених можна виділити: Дж. Дейлса, Я. Міколаша, Л. Піттермана, Дж. Стіглера, Г. Тервіа, Т. Тьєнберга, Ф. Шелдмана, Д. Медоуза та інших.

Теоретичні засади дослідження еколого-економічного розвитку країн сформувалися під впливом різних факторів: історичних, економічних, екологічних, демографічних, політичних тощо. Особливого значення набуває розуміння необхідності переходу до еколого-економічного типу розвитку у зв'язку з поширенням і поглибленням глобалізаційних процесів. Головним чином, проблема визначення статусу еколого-економічного розвитку пов'язана з тим, що дана концепція знаходиться на перетині економічної науки, екології, соціології, теорій міжнародних відносин та інших наук.

Метою еколого-економічного розвитку є гармонізація взаємовідносин між суспільством і навколишнім середовищем у довгостроковій перспективі за умови сталого розвитку.

Головними завданнями еколого-економічного розвитку є:

- гармонізація відносин у системі «суспільство – навколишнє середовище»;
- регулювання чисельності населення у глобальному та регіональному аспектах;
- перехід до раціонального використання природних ресурсів;
- збереження та відновлення природних екосистем;
- забезпечення потреб населення, що потребує поліпшення якості життя;
- забезпечення національної безпеки;
- напрацювання спільних міжнародних правил переходу до раціонального природокористування;
- припинення знищення природного середовища.

Майбутнє суспільство має розвиватися за законами біосфери. Найближчим часом перед світовим співтовариством постане проблема пошуку прийнятної моделі соціально-економічного розвитку з урахуванням екологічного фактора. Серед головних проблем втрати природного різноманіття й нерационального природокористування в масштабах усього світу можна виділити такі:

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

1. Марнотратні моделі споживання.
2. Низька соціально-економічна й екологічна ефективність існуючих систем господарювання.
3. Негативний вплив виробництва на стан навколишнього природного середовища.
4. Застосування застарілої техніки і технологій.
5. Різке зростання чисельності населення тощо.

Виходячи з окреслених проблем, основними кроками на шляху переходу до еколого-економічного розвитку у глобальному масштабі є підвищення продуктивності праці, застосування сучасної техніки та технологій, перехід від кількісних пріоритетів соціально-економічного розвитку до якісних, контроль за чисельністю населення, боротьба із забрудненням навколишнього середовища, розповсюдженням ідеології сталого розвитку тощо. Декілька слів щодо окремих положень стратегії переходу до еколого-економічного розвитку.

1. Радикальне підвищення продуктивності ресурсів.

Людська діяльність є небезпечною через екологічні й соціальні наслідки використання енергії та матеріалів у суспільному виробництві. Збільшення продуктивності ресурсів означає отримання такої ж кількості економічних благ при використанні меншої кількості матеріалів і енергії.

Підвищення продуктивності ресурсів не тільки зберігає кошти, воно може також поліпшити якість життя. Низька продуктивність природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища й погіршення внаслідок цього стану здоров'я населення є ознаками низької ефективності існуючих систем господарювання й панування марнотратних моделей споживання.

Міжнародний досвід свідчить, що негативні наслідки деградації навколишнього середовища коштують більше, ніж заходи щодо їх усунення. Метою еколого-економічного розвитку є зниження потоків матеріалів і енергії та підвищення їх ефективності. Ефективне використання природних ресурсів сповільнює їх вичерпання, знижує забруднення навколишнього середовища, приводить до зменшення собівартості виробництва. Це приведе до зменшення витрат для бізнесу та суспільства. Крім того, ефективне використання вигідно позначиться на стані навколишнього середовища за рахунок часткового припинення руйнування екосистем.

Фінансування природоохоронної діяльності спрямоване на підтримку, відновлення та розширення природного потенціалу, що позитивно відзначиться на здатності біосфери виробляти більше природних багатств і служити осередком існування людства.

2. Застосування сучасної техніки і технологій.

Практично всі фахівці згодні з необхідністю економічного витрачання природних ресурсів у планетарному масштабі. Ситуація, коли зменшення використання одного природного ресурсу відбувається за рахунок інтенсивного залучення іншого ресурсу, уже нікого не може ввести в оману. Практично це ж стосується розриву між регіонами видобутку і споживання корисних копалин.

Цікавою є пропозиція не простого зменшення марнотратного витрачання природних ресурсів, а відмова від самої ідеї відходів. Тобто розглядається можливість побудови практично безвідхідного виробництва, що працює за принципом біологічних ланцюжків.

Подібні технології мають на меті змінити сутність виробництва, перетворюючи його на частину природної переробки ресурсів, забезпечивши повторне використання матеріалів, застосування систем замкнутих циклів, усунення токсичних процесів.

В умовах загострення конкурентної боротьби за доступ до ресурсів значно підвищується роль розвитку прикладних наук. Головною метою сучасних наукових досліджень у сфері природокористування є розробка технологій, за допомогою яких буде можливим досягнення гармонії у взаєминах між суспільством і навколишнім середовищем, при якому будуть задоволятися потреби суспільства за умови збереження сучасного стану навколишнього середовища та його поліпшення.

3. Перехід від кількісних до якісних критеріїв розвитку й підвищення якості життя.

Перехід до еколого-економічного розвитку потребує зміни взаємовідносин між виробником і споживачем, переходу від економіки товарів до економіки обслуговування. Економіка, що ґрунтується на пріоритеті якісних показників над кількісними, може краще захистити екосистеми, від яких вона залежить. Прийняття сталого розвитку потягне за собою прийняття нової системи цінностей. Головною цінністю нового суспільства стане людина. Відповідно до нової шкали цінностей змінюється і мета соціально-економічного розвитку. У суспільстві, що базується на принципах сталого розвитку, основна увага приділяється задоволенню потреб кожного його члена. Узгодження особистих і суспільних потреб відбувається за рахунок свідомої відмови від придбання зайвих товарів, накопичення матеріального багатства й переходу до економіки, у якій добробут визначається безперервною гарантією якості, корисності та працездатності.

Концепція еколого-економічного розвитку основана на перебудові структури економіки з метою кращого задоволення мінливих потреб людини та винагороді виробникам за збільшення продуктивності ресурсів і організацію замкнутих циклів, використання вторинних ресурсів. За своїм типом таке суспільство є постіндустріальним із розвиненою демократією.

Забезпечення постійної фінансової підтримки найважливіших соціальних і природних процесів з урахуванням зростання чисельності населення – не тільки розумна інвестиція, але й нагальна потреба в найближчі десятиліття.

Таким чином, згідно з теорією еколого-економічного розвитку, завдяки екологічно обґрунтованій організації виробництва і споживання, усі сторони задовольняють свої інтереси. Виробники отримують економічну винагороду за рахунок скорочення витрат матеріалів, робочої сили та енергії, що приведе до зниження вартості продукції. Споживачі задовольняють попит завдяки переходу від кількісних критеріїв до якісних. Суспільство стане більш гармонічним через задоволення потреб і гармонізацію стосунків із навколишнім середовищем.

Особливе значення розвитку екологічної освіти й культури надається в усьому світі останніми роками, коли стало очевидно, що одними з головних причин невиконання ухвал міжнародних екологічних форумів, угод і конвенцій з охорони природи є саме низька екологічна культура більшості населення планети, низький рівень екологічної освіти і свідомості, зокрема осіб, які приймають важливі рішення.

Намагання України бути повноправним членом Європейського Союзу поставило перед Урядом складні завдання перегляду, реформування й удосконалення освіти і науки з урахуванням адаптації до Європейського і світового простору.

Період, що почався із 2005 р., Генеральна Асамблея ООН оголосила Всесвітньою декадою освіти задля екологічно збалансованого розвитку людства. Екологічна освіта нині в усіх країнах світу набула особливого значення, а соціально-екологічний фактор у збалансованому розвитку є надзвичайно вагомим. Саме високий рівень екологічної свідомості особистості зокрема та суспільства в цілому допоможе ефективно розв'язувати соціально-еколого-економічні проблеми. Концепцією екологічної освіти України встановлено, що збалансований, економічно безпечний розвиток стає базисною, вихідною ідеєю, методологічною основою екологічної освіти відповідно до міжнародних вимог.

На сучасному етапі розвитку людства треба мати досвідчених спеціалістів у галузях екології та економіки, які б втілювали в життя принципи раціонального природокористування і створювали передумови для формування в населення елементів сучасного світогляду.

У цьому контексті актуалізується екологічна складова програм підготовки фахівців з економічних напрямів.

Студенти економічного факультету ДонНУ навчаються за єдиним стандартом із використанням типових програм. У наповненні навчального процесу достатньо місця відводиться дисциплінам за вибором вищого навчального закладу, які враховують регіональні особливості й виклики до фахівців з економічних напрямів підготовки.

Донецька область, у якій знаходиться 20% промислової потужності України, є одним із найбільш забруднених регіонів країни. Тому зрозуміло, що в навчальному процесі з підготовки майбутніх фахівців-економістів мають і надалі запроваджуватися дисципліни екологічного змісту, прикладом яких можуть бути «Регіональна економіка (Модуль 2 «Екологія)», «Економіка природокористування» тощо.

Екологізація освіти на економічному факультеті полягає ще й у тому, що всі економічні дисципліни, які викладаються, пронизуються екологічним «поглядом».

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Замислюючись над причинами екологічної кризи, студенти-економісти неодмінно розуміють фатальність світоглядної поразки техногенного стилю мислення, позбавленого моральних принципів.

В умовах ринкових відносин у вдосконаленні екологічної складової економічної освіти полягає пошук оптимального співвідношення прибуткової діяльності підприємств і збереження навколишнього середовища, формування культури соціально відповідального бізнесу. У цьому контексті заслуговує на увагу перспективна підготовка фахівців-економістів з екологічного маркетингу, менеджменту та аудиту.

Багато науковців екологічну кризу розглядають як світоглядну, соціально-психологічну проблему, розв'язання якої неможливе без зміни пануючої на цей час екологічної та соціальної свідомості. Тому екологічний аспект має пронизувати всю навчально-виховну діяльність, у процесі якої формується екологічне мислення студентів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Бобылев С.Н. Глобальное изменение климата и экономическое развитие / С.Н. Бобылев, И.Г. Грицевич. – М.: Инфра, 2005. – 64 с.
2. Гуцал О.З. Наука і екологічне відродження / О.З. Гуцал // Екологічний вісник. – 2005. – № 5. – С. 13-14.
3. Драган О.А. Психологічні особливості розв'язання екологічних задач в умовах різних освітніх середовищ / О.А. Драган // Безпека життєдіяльності. – 2006. – № 3. – С. 29-31.
4. Пустовіт Н.А. Визначення потреб України в освіті в інтересах сталого розвитку / Н.А. Пустовіт // Екологічний вісник. – 2006. – № 6. – С. 18-19.
5. Черноштан Т. Екологічна етика як предмет викладання у ВНЗ України / Т. Черноштан // Освіта і управління. – 2011. – № 1. – С. 13-24.
6. Journal of Geophysical Research [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agu.org/journals/jgr/>

КОРПОРАТИВНАЯ СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ И УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ БИЗНЕСА: МИРОВОЙ ОПЫТ И КОНЦЕПЦИЯ ДЛЯ УКРАИНЫ

Черноусова М.А., доцент кафедры «Международная экономика», к.э.н., Донецкий национальный университет (Украина)

Черноусова М.О. Корпоративна соціальна відповідальність і сталий розвиток бізнесу: світовий досвід і концепція для України.

Розглянуто етапи формування стратегії корпоративної соціальної відповідальності в світі і в Україні. Проаналізовано особливості сучасної концепції сталого розвитку суспільства в цілому. Дан аналіз рівня розвитку нефінансової звітності в світовому масштабі і в Україні, зокрема. Розглянуто особливості впровадження у діяльність українських компаній такої форми КСВ, як соціальне підприємництво. Дана оцінка якості нефінансових звітів у практиці українських компаній. Виділено ключові проблеми в процесі розвитку КСВ в Україні. Розглянуто основні ризики на ринку України при впровадженні концепції сталого розвитку бізнесу в філософію українських компаній. Проаналізовано проблеми та перспективи розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, сталий розвиток бізнесу, нефінансовий звіт, стейкхолдер, Глобальний Договір ООН, стандарт GRI.

Черноусова М.А. Корпоративная социальная ответственность и устойчивое развитие бизнеса: мировой опыт и концепция для Украины.

Рассмотрены этапы формирования стратегии корпоративной социальной ответственности в мире и в Украине. Проанализированы особенности современной концепции устойчивого развития общества в целом. Дан анализ уровня развития нефинансовой отчетности в мировом масштабе и в Украине, в частности. Рассмотрены особенности внедрения в деятельность украинских компаний такой формы КСО, как социальное предпринимательство. Дана оценка качества нефинансовых отчетов в практике украинских компаний. Выделены ключевые проблемы в процессе развития КСО в Украине. Рассмотрены основные риски на рынке Украины при внедрении концепции устойчивого развития бизнеса в философию украинских компаний. Проанализированы проблемы и перспективы развития корпоративной социальной ответственности в Украине.

Ключевые слова: корпоративная социальная ответственность, устойчивое развитие бизнеса, нефинансовый отчет, стейкхолдеры, Глобальный Договор ООН, стандарт GRI.

Chernousova M. Corporate social responsibility and sustainable business development: world experience and the concept for Ukraine.

The stages of formation of strategy of corporate social responsibility in the world and in Ukraine are considered. Features of the modern concept of a sustainable development of society as a whole are analysed. The analysis of a level of development of the non-financial reporting on a global scale and in Ukraine, in particular is given. Features of introduction in activity of the Ukrainian companies of such CSR form, as social business are considered. The assessment of quality of non-financial reports in practice of the Ukrainian companies is given. Key problems in CSR development in Ukraine are allocated. The main risks in the market of Ukraine are considered at introduction of the concept of a sustainable development of business in philosophy of the Ukrainian companies. Problems and prospects of development of corporate social responsibility in Ukraine are analysed.

Keywords: corporate social responsibility, sustainable business development, nonfinancial report, stakeholder, the United Nations Global Compact, the Global Reporting Initiative (GRI).

Актуальность. В условиях развития мировой экономики, все большее число компаний внедряют в общекорпоративную стратегию вектор социально ответственного бизнеса. Именно данный вектор развития становится одним из основополагающих элементов в процессе укрепления конкурентных позиций компании на мировой арене. Данная практика в последние годы нашла свое воплощение и в деятельности компаний Украины. Сегодня менеджмент многих украинских компаний нацелен на внедрение социально-ответственной компоненты в различные направления деятельности компаний, с целью укрепления их конкурентных преимуществ, как на внутреннем, так и международном рынках.

Степень изученности проблемы. Вопросам развития социально ответственного бизнеса в компаниях, представляющих различные регионы и направления деятельности, посвящены работы С. Агеева, С. Бермана, А. Бима, Ю. Благова, Г. Боуена, К. Девиса, М. Журавковой, А. Керолла, Дж. МакГуира, Т. Ореховой, Н. Супрун, С. Сети, Н. Ушаковой, М. Фридмана, М. Шварца и других украинских и зарубежных ученых.

Цель исследования – проанализировать историю развития концепции устойчивого развития бизнеса в мире и возможности для Украины.

Результаты исследования. Корпоративная социальная ответственность представляет собой комплекс мер, направленных на достижение целей устойчивого развития как самой компании, так и всех сторон, взаимодействующих с ней в процессе ее деятельности.

Следует подчеркнуть, что внедрение стратегии КСО позволяет повысить экономическую активность компании за счет использования ранее не задействованных ресурсов, среди которых: работа социально изолированных групп населения; социальные ресурсы (солидарность, инициатива сотрудников и т.п.); нетрадиционные источники электроэнергии; утилизация отходов производства и т.д.

В течение нескольких последних десятилетий бизнесом проделан значительный шаг в осознании собственной ответственности в вопросах сохранения окружающей среды, решения социально-экономических проблем, повышения качества жизни местных сообществ,